

Bundan əlavə, K.Əliyeva öz işinin müvafiq bölməsini tamamlayaraq, belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, "Təbriz məktəbi xalçalarının bədii tərtibatını sufi mədəniyyəti kontekstindən kənar qəbul etmək olmaz" [1, s. 42]. Biz indi sufiliyin mənşəyinin islamda hansı elementlə - türk, fars, yaxud ərəb elementi ilə bağlı olduğunu müzakirə etmək niyyətində deyilik. K.Əliyevanın tədqiqat nəticələrinin qarşıya qoyduğu məsələ başqadır. Təbriz xalça məktəbinin bədii dilində türk, yaxud fars vizual təfəkkürünün məhsulu olduğunu müəyyən etməyə imkan verən meyarlar varmı? Prinsip etibarilə, belə meyarlar mövcuddur. Onlar Səyavuş Dadaşovun "Türk miniatürünün formal təsviri dilinin nəzəriyyəsi" monoqrafiyasında təsvir edilmişdir. Müəllif onları belə müəyyənləşdirir: türk təsviri dilinin fərqləndirici xüsusiyyəti sadə elementlərin mürəkkəb qarşılıqlı əlaqələri əsasında bir sistemdə təşkil olunduğu metodudur. Qərb təsvir ənənəsi buna tamamilə ziddir. Burada sistem mürəkkəb elementlərin sadə qarşılıqlı əlaqələr vasitəsilə birləşdirilməsi üzərində qurulur. Bu universal model xalça sənətinin bədii dilinin təhlilinə uyğunlaşdırmaq lazımdır.

K.Əliyevanın fəaliyyətində xalça sənətinin terminologiyasının tədqiqi ayrıca bir xətt kimi keçir. Akademik R.Əfəndiyevlə birgə o, "Azərbaycan xalçaları və xalçaçılıq terminləri" (1998) kitabını çap etdirmişdir. Bu əsər yalnız sənətsünaslığın terminoloji problemlərinin öyrənilməsinə deyil, həm də Azərbaycan dilinin terminologiyası sahəsinə bir töhfədir. Ona görə də təəccüblü deyil ki, K.Əliyeva Mətanət Abdullayevanın "Azərbaycan dilində xalçaçılıq terminləri" (1997) adlı dissertasiyasının elmi məsləhətçisi olmuşdur.

K.Əliyeva pedaqoji fəaliyyətə, eləcə də yüksək ixtisaslı elmi kadrın hazırlanmasına çox vaxt və güc sərf edir. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində, eləcə də Dövlət Rəssamlıq Akademiyasında o, Azərbaycan xalça sənəti tarixi, xalça və zərgərlik

sənəti texnologiyası həmçinin Şərq ornament tarixi üzrə mühazirə kursları keçir.

K.Əliyevanın rəhbərliyi altında sənətsünaslıq sahəsində fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi üzrə 15 dissertasiya müdafiə olunmuşdur. Demək olar ki, Azərbaycan xalçalarının tarixi, bədii və texniki xüsusiyyətlərinin Azərbaycan incəsənətinin Yaxın və Orta Şərq ölkələri mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqələri kontekstində tədqiqi ilə əlaqədar olan yeni elmi istiqamət meydana gəlmişdir.

K.Əliyevanın xidmətləri dövlətimiz və cəmiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, ölkəmizdə və xaricdəki həmkarları tərəfindən tanınmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 may 2014-cü il fərmanı ilə o, "Əməkdar incəsənət xadimi" fəxri adına layiq görülmüş və bu günlərdə isə ona professor elmi adı verilmişdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Алиева К.М. Тебризская ковровая школа XVI-XVII вв. – Б., 1999.
2. Алиева К.М. Тебризская ковровая школа XVI-XVII вв. и ее связь с ковровым искусством Ближнего и Среднего Востока. Автореф. дисс. доктора искусствоведения. – Б., 2004.
3. Кныш А.Д. Мусульманский мистицизм. – СПб., 2004.
4. Мифы народов мира. Энциклопедия в 2-х томах. – М., 1992.

Khazar Zeynalov

Carpet art in the research of Professor Kubra Aliyeva

In the article have been investigated the main scientific achievements of the Honored Art Figure, professor Kubra Aliyeva. The geopolitical confrontation of "Turan - Iran" is

analyzed as a system-forming factor that determines the direction of researches by Kubra Aliyeva dedicated to the Tabriz school of carpet art of the 16th-17th centuries.

The question is raised about the criteria for the identification of Azerbaijani art, its fundamental differences from Persian art.

Key words: Kubra Aliyeva, carpets of Azerbaijan, Tabriz carpet weaving school, Azerbaijani art, decorative-applied art.

Хазар Зейналов

**Ковровое искусство в исследованиях профессора
Кюбры Алиевой**

В статье рассматриваются основные научные достижения заслуженного деятеля искусств, профессора Кюбры Алиевой. Анализируется геополитическое противостояние «Туран-Иран» как системообразующий фактор, определяющий драматизм исследований К.Алиевой, посвященных Тебризской школе коврового искусства XVI–XVII вв. Ставится вопрос о критериях идентификации азербайджанского искусства, его принципиальных отличиях от персидского искусства.

Ключевые слова: Кюбра Алиева, ковры Азербайджана, Тебризская школа ковроделия, азербайджанское искусство, декоративно-прикладное искусство.

Kübra Əliyeva

*Sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor
AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu*

aliyeva_kubra@mail.ru

QARABAĞ MƏKTƏBİ XALÇALARININ ƏSAS İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ QARABAĞIN SARAY XALÇALARI

Xülasə. Məqalədə müəllif Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağın xalça incəsənətindən bəhs edərək Qarabağda əsrlər boyu, sənətkarlar arasında toxunmuş xalçaların inkişafında 4 istiqamətin mövcud olduğunu sübuta yetirir. Bunlara qoyunculuqla məşğul olub qışlaq-yaylaq həyatı keçirdən tərəkəmələrin, oturaq həyat tərzini keçirdib, həm heyvandarlıq həm də əkinçiliklə məşğul olan, kənd xalçaçılarının materialı daxil edilir. Üçüncü istiqamətdə şəhər əhalisinin yaşayış tərzinə uyğun olan xalçalarının qısaca təhlilini verilir. Müəllif ən çox diqqətini saray xalçalarına yönəldir ki, bura da Qarabağın nümunəvi çoxsaylı "Xanlıq" və "Dəst xəli-gəbə" adlanan nümunələrə aiddir. Dördüncü istiqamətdə xanların, bəylərin və zadəganların, Saray, İmarət və çoxmərtəbəli geniş salonlarını bəzəyən xalılardan söhbət açır ki, hansı ki bu məqalənin müəllifi ilk dəfə olaraq, bu nümunələri "saray xalıları" adlandırır. Mətində eyni zamanda hər istiqamətin bədii tərtibatında istifadə edilən naxışların semantikasının təhlili də verilir.

Açar sözlər: Qarabağ, Saray, istiqamət, xalılar, saray xalıları, dəst xəli-gəbə.

Qarabağ Azərbaycanın ən səfali və zəngin tarixi arxeoloji materiallara malik bir ərazisidir. Bu ərazidə aparılan qazıntılar zamanı ən qədim insan məskəni hesab edilən Azıx mağarasından "azıxantrop" insan çənəsi tapılmışdır. Bu da bu ərazidə insanların çox qədimlərdən yaşamalarını bir daha sübuta yetirir.

Arxeoloq Hummelin Qarabağda apardığı arxeoloji qazıntılar zamanı tapdığı keramik bardağın üzəri sadə toxunuşlu parça ilə örtülərək, üzərinə gil çəkildiyi, aşkar olunmuşdur ki, bu da eradan əvvəl III minilliyə aid edilmişdir [1, s. 15-28].

Doğrudur, Qarabağ ərazisində arxeoloji qazıntılardan qədim dövrə aid xalça materialları əldə edilməmişdir. Lakin Mingəçevirdə aparılan arxeoloji qazıntılardan IV-VI əsrlərinə aid palıd rəngində parçalar əldə edilmişdir ki, onun toxuma texnikası, demək olar ki, xovsuz xalça texnikası (şəddə) ilə eynidir.

1949 ildə Rusiyanın Ermitaj muzeyinin əməkdaşı professor Rudenko tərəfindən Altayda aparılan qazıntılar zamanı IV-V Pazırık kurqanından tapılan xovlu və xovsuz xalçaların texnologiyası da, demək olar ki, Azərbaycanın xovlu və xovsuz xalçaların eynidir. Bu da onu bir daha sübuta yetirir ki, bütün türk tayfalarının arasında (o cümlədə skiflər və Azərbaycanın qədim tayfaları) eradan çox-çox əvvəl eyni formaya malik olan texnoloji üsullardan istifadə edilərək xalça palaz toxunmuşdur [4, s. 79].

Məlum olduğu kimi, L.Kərimov öz kitablarında o zaman topladığı materiallara əsasən Azərbaycan xalçalarını 4 növə bölmüşdür ki, onlara Quba-Şirvan, Gəncə-Qazax, Qarabağ və Təbriz növlü xalçalar daxil edilmişdir. Bizim bütün Azərbaycan ərazisində apardığımız araşdırmaların nəticəsi isə bu növlərin və onlara daxil olan qrupların hər birinin ayrıca bir məktəb olduğunu sübuta yetirmişdir. İlk dəfə biz "Azərbaycanın xovsuz xalçaları" adlı kitabımızda ("İşıq", 1988) bu məktəblərin yaranma səbəblərini qeyd etmişdik. Xalçaların texniki və bədii xüsusiyyətlərinin fərqli olduğu ayrı-ayrı bölgələrin yerləşdiyi coğrafi-landşaft

şərait, Azərbaycanın vaxtilə mənsub olduğu siyasi və iqtisadi amillər bu lokal məktəblərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Biz elə bu məqalədə də "məktəblər və istiqamətlər" hissəsini bir daha təkrar etməyi lazım bildik. Çünki, həqiqətən təqdim etdiyimiz 7 məktəbin (Quba məktəbi, Şirvan məktəbi, Bakı məktəbi, Gəncə məktəbi, Qazax məktəbi, Qarabağ məktəbi və Təbriz məktəbi) hər birinin bir-birindən fərqli cəhətləri vardır ki, onları da bu məktəblərə aid əldə olan materiallar sübuta yetirir.

Azərbaycan xalçalarının misilsiz zənginliyini, çoxçeşidli tipologiyasını, dekorun və rəngin lokal nüanslarını təhlil edərkən bir sıra məktəbləri, onların tərkibində olan və bir-birinə təsir edən kiçik yarım-məktəbləri də fərqləndirməyə ehtiyac var. Bu vaxta qədər lokal xalçaçılıq məktəblərini (tip adı ilə) müəyyən edən yeganə tədqiqat L.Kərimovun elmi əsəri olub. Bizim apardığımız tədqiqatlara görə,

Qarabağ və Qazax məktəblərinə Göyçə yarım-məktəbi, Qarabağ və Təbriz məktəblərinə Naxçıvan yarım-məktəbi, Qazax, Qarabağ və Şirvan məktəblərinə Muğan yarım-məktəbi daxil edilmişdi.

Qobustan yarım-məktəbi Abşeron və Şirvan məktəblərini bir-biri ilə birləşdirir, Dərbənd yarım-məktəbi Quba və Axtı (Dağistan) yarım-məktəbləri arasında bir körpüyə çevrilmişdir.

Məktəblərin və yarım-məktəblərin formalaşması həm daxili, həm də xarici amillərlə şərtlənirdi. Burada, ilk növbədə, landşaft-coğrafi xüsusiyyətlər, məsələn, çətin keçilən dağlar, maldarların köç yerlərini məhdudlaşdıran otlaqlar və gur çaylar nəzərə alınmalı idi. Belə qapalı regionlarda xüsusi yerli ənənələrin meydana gəlməsi tam təbii idi. Üstəlik, Azərbaycanın ayrı-ayrı siyasi-iqtisadi vahidlərə bölünməsi də lokal məktəblərin yaranmasına, formalaşmasına səbəb olurdu. Azərbaycan ərazisində yaranan xanlıqların sərhədləri əksər hallarda landşaft-coğrafi zonaların hüdudlarına uyğun gəlirdi. Bu da xalçaçılıq

məktəblərinin formalaşmasına daha fəal şəkildə təkan verirdi. Hər bir xanlığın öz xalçaçılıq mərkəzləri var idi.

Nəhayət, xalça istehsalı üçün materialın – yunun, pambığın, ipəyin, boyaq maddələrinin, qiymətli daşların bolluğu da çox mühüm rol oynayırdı. Belə ki Azərbaycanda ipək xalçaların istehsalı ayrı-ayrı rayonlarla – Təbriz, Cəbrayıl, Gəncə, Şamaxı ilə məhdudlaşır. Həsir, buriya və çətən Kür və Araz çaylarının aşağı axarında, həsir toxunması üçün xammalı bol olan Lənkəran və Masallı rayonlarında hazırlanırdı.

Xalça növləri regionlar üzrə bizim tərəfimizdən təsnif olunmuşdur. Məsələn, vərnilərin yayılma zonası Qarabağ və Qazaxla məhdudlaşır, sumaxlar Şirvanda və Qubada geniş yayılmışdır. Cecim isə, əsasən, Təbrizdə, Qarabağda, Naxçıvanda, Şamaxıda və Cəbrayılada məşhur idi. Zililər, kilimlər, palazlar bütün regionlarda toxunur, sadəcə, bəzi regionlarda bu xalçaların istehsalı miqyas baxımından fərqlənir. Beləliklə, Azərbaycanda əsas xalçaçılıq məktəbini müəyyən edərək, sovet dövründə, şərti olaraq, Qazax, Qarabağ məktəbi, Bakı (Abşeron), Şirvan, Quba, Gəncə, Təbriz kimi yeddi lokal məktəblərə ayırdıq. Lakin bu gün professor Vidadi Muradovun araşdırmaları daha iki yeni xalça məktəbini də (İrəvan və Naxçıvan) üzə çıxartdı. Xalçaların müxtəlifliyinə əsaslanaraq məktəbləri ayırmaq son dərəcə mürəkkəb bir məsələdir. Nəhayət, dekor əsrlər boyu çox az dəyişdiyinə görə tarixi diferensiasiya aparmaq mümkünləşir. Belə ki Avropa rəsamlarının təsvir etdikləri Orta əsr Azərbaycan xalçası müasir xalçalarla, demək olar ki, eynidir.

Azərbaycan xovlu və xovsuz xalçalarının dekorunda dörd istiqaməti izləmək mümkündür. Bu da hər məktəbə aid deyildir. Məs. Qarabağ, Təbriz və bir da az-çox Bakı məktəbində bu istiqamətin 4-dü də mövcuddur. Digər məktəblər də isə xalçaların inkişafı bir və yaxud iki istiqamət üzrə toxunmuşdur. Bu istiqamətlər aşağıdakılardır [2, s. 25-27]:

Birinci istiqamətə yarımköçəri həyat tərzini keçirən maldar əhalinin toxuduğu xalçalar aid edilir. Həyat tərzinin spesifikliyi və əmək xarakteri ilə şərtlənən məişət səbəbindən, bu xalçaların motivləri daha konservativdir. Təbii dəyişikliklər və həyat şəraiti uzun müddət ərzində çox asta davam etdiyi üçün motivlər də çox cüzi transformasiyaya məruz qalır.

Ənənəvi olaraq qorunan qədim dekor elementləri bir ailə daxilində ilkin şəkildə qorunub-saxlanılır və qadınlar tərəfindən nəsildən-nəslə keçir.

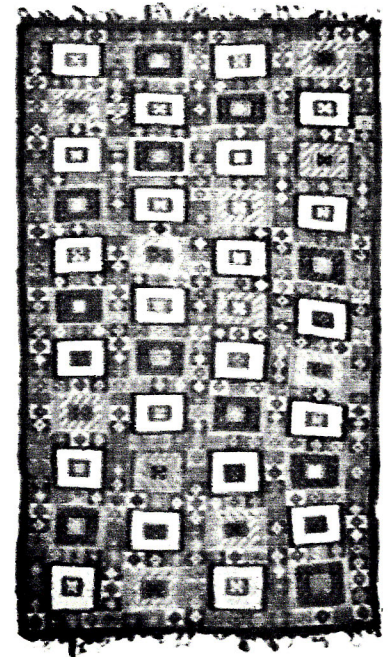
Həmin naxışlarda ulularımızın təsəvvüründə mövcud olan kosmik aləm – yer və səma əks olunur, onlarda totemizm, ovsunçuluq xüsusiyyətləri də qalır. Bu naxışlar bəd nəzərdən, şərq qüvvələrindən qoruyucu vasitə kimi əhəmiyyət daşıyır. Sanki toxucular naxışın formasını, çevrəsini dəyişməkdən çəkinirlər*.

Kanonlaşdırılmış orna-mental elementlərin sayı məhduddur. Onlar həndəsi, yaxud da həndəsələndirilmiş xarakter

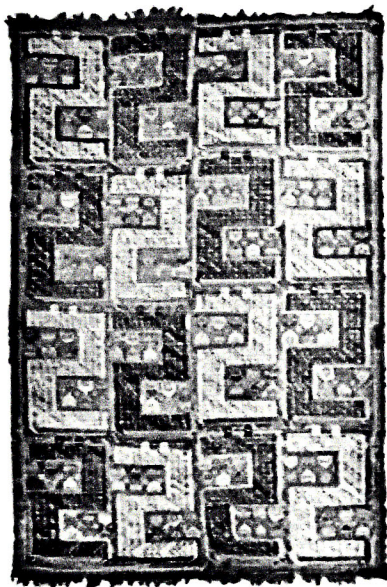
Zili. Qarabağ, Azərbaycan.
XX əsrin əvvəli. Əriş, argac, naxış
ipi – yun. 358 x 192 sm. Azərbaycan
Milli Xalça Muzeyi, inv № 5258

"Şuşada xalça satanlar".
O.İ. Şmerling

daşıyır. Lakin buna baxmayaraq, onların daxilində canlıların şifrələnmiş təsvirini də aşkar etmək olar. Bu növ təsvirlərə çox nadir hallarda rast gəlmək mümkündür. Oturaq əhalinin toxuduğu xalçalarda ornament və naxış bolluğu ilə müqayisədə çox aydın görünür.

Stilizə edilmiş əjdaha təsvirli Vərni. Qarabağ, Azərbaycan. XIX əsr. Əriş, arğac, naxış ipi – yun. 283 x 225 sm. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi, inv. № 6892

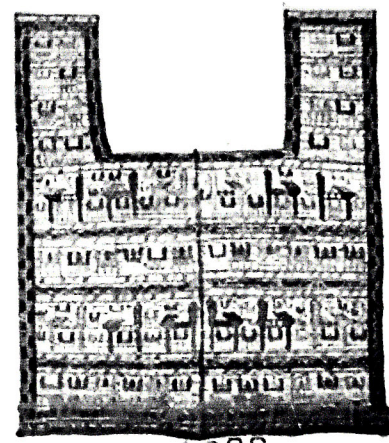
Bu istiqamət üçün səciyyəvi olan cəhətləri üzə çıxarmaq mümkündür. Bunlar həndəsəlik, qədim inanclarla və ayinlərlə müəyyən edilən və xalçaya əsas element kimi daxil edilən nəsil və tayfa işarələri, damğalar və ümumi elementlərin monumentallığı hər elementi kolorit baxımından təzad yaradan kontur xətti ilə vurğulamaq cəhdləri, bitki motivlərinin olmaması, stilizə edilmiş və maksimum ümumiləşdirilmiş tək-tək zoomorf motivlər. Bu motivlər statikdir, çox cüzi dinamika müşahidə olunur. Dinamika elementlərin ritmik təkrarı sayəsində əldə edilir. Sadə elementlərdən qu-

rulan mürəkkəb kompozisiyalar, rənglərin təzadlılığı nəticədə həmahəngliliyə, tamlığa və kompozisiya tarazlığına gətirib çıxarır.

İkinci istiqamətə oturaq əkinçilər tərəfindən yaradılan xalçaları aid etmişik. Ornament daxilində qorunub-saxlanılan və dəqiq riayət olunan qanunlarla yanaşı, buraya artıq müəllif fantaziyası nəticəsində yaranan elementlərin daxil edilməsi də mümkündür. Həyat tərzinin dəyişməsi və informasiyanın ge-

At çulu. Qarabağ. Yun. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi

At çulu. Qarabağ. Yun. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi

nişlənməsi nəticəsində ornamentdə yeni, tam fərqli elementlər meydana gəlir. Onların variasiyaları çox zəngindir. Bundan əlavə, müxtəlif canlıların təsvirləri də yaranır.

Ənənəvi həndəsi motivlərlə yanaşı, xalçanın arasahəsinə bitki motivləri də daxil olur. Burada vurğulanmış təmtəraq və zoomorf, bitki motivlərinin bolluğu xüsusən qeyd olunmalıdır. Eyni zamanda bu xüsusiyyətlər həmişə fitri keçən tənəsüb hissə, forma nəfisliyi, rəng ahəngi ilə tarazlaşır. Naxışlar yüngül və axarlıdır, ornamentika incəliklə işlənir. Artıq xovsuz xalçaların ornamentikasına xovlu xalçalara xas olan rəsmlər daxil edilir.

Eyni xüsusiyyətlər **üçüncü istiqamətə** aid edilən xalçalar üçün də səciyyəvidir. Bu "şəhər" xalçaları oturaq kənd əhalisinin yaratdığı xalçalarda olan mövzu və motivlərin davamı və inkişafı idi. Şəhər xalçası da, öz növbəsində, kənd xalçasına təsir göstərir: kənd şəhərə nə qədər yaxın yerləşirdisə, təsir bir o qədər güclənirdi. Eyni

Medalionlu Kilim. Qarabağ, Azərbaycan. XX əsrin əvvəli
Əriş, arğac, naxış ipi – yun. 351 x 206 sm.
Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi, inv. № 5012

zamanda böyük oxşarlıq və ümumi cəhətlər olduğu halda, onların əsas fərqli xüsusiyyətlərini də üzə çıxarmaq mümkündür. Bu fərq haşiyə ilə bağlıdır. Kənddə toxunmuş xovlu və xovsuz xalçalarda haşiyə öz-özlüyündə vurğulanmış, o, sadə və mərkəzi arasahəni vurğulamağa kömək edən ümumi kompozisiyasının tərkib hissəsidir. Eyni zamanda bu növ xalçalarda haşiyə fəaldır. Haşiyə xalçaların kənarlarını dövrələyərək bəzən mərkəzi arasahəyə daxil olur, bəzən isə hər bir elementi ayrı-ayrılıqda əhatə edir.

Xovlu xalçaların təsiri nəticəsində şəhərdə toxunan xalçalarda haşiyə enlənir, yaraşılıq olur, təmtəraqlı çərçivəyə çevirdilir. Eyni zamanda həm şəhərdə, həm kənddə toxunan xovsuz xalçalarda haşiyə və mərkəzi arasahə bir-birini tamamlayır. Şəhər xalçalarında qədim naxışlar saxlanılır, onlarla yanaşı, xalçalara ümumşərq, həm də konkret olaraq nəbati ornamentlər daxil edilir.

Xalça toxunuşuna yaradıcı və sərbəst yanaşma çoxvariantlılıq üçün geniş imkan yaradırdı. İlk mənasını dəyişmiş, hətta tam itirmiş və yalnız ənənə inersiyası ilə işarə şəklində saxlanılan qədim elementlərlə bərabər, xalçanın vahid arasahəsinə regionda yeni-

Xalça "Bəhmənli". Qarabağ qrupu, Azərbaycan. XIX əsrin sonu. Yun. Xovlu, əl işi. 300 x 123 sm. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi, inv. № 711

Xalça "Bulud". Qarabağ qrupu, Azərbaycan. XX əsrin əvvəli. Yun. Xovlu, əl işi. 295 x 122 sm. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi, inv. № 384

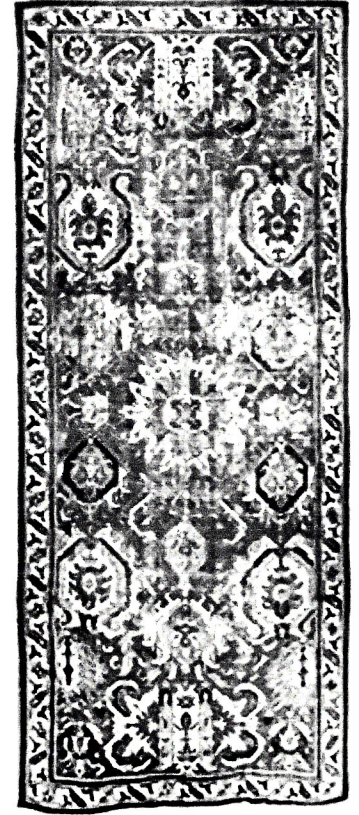
cə qavranmış əşya təsvirləri də daxil edilir. Məsələn, Rusiyadan Azərbaycana gətirilmiş samovar xalçalarda yeni fiqurlu qabın təsvir olunmasına səbəb idi. Dəyişmiş və Şərqlə xalçaları üçün kifayət qədər ənənəvi güllərlə bəzədilmiş iri göllərlə bərabər, "Jestov" məcməyilərinin motivləri də özünə yer tutur.

Son dərəcə həssas və yeniliyi qavramağa hazır olan şəhər toxucusu üçün yaşadığı regionda hələ də ekzotik olan hər bir əşya diqqət obyektinə çevrilirdi. Xalçalarda insan fiqurları özünün çoxəsrlik rəmzi mənası ilə vidalaşır, ondan ayrılır və ümumiləşdirici qüvvədə bir qədər zəifləyərək konkretləşir, real xarakter əldə edir. Daha dəqiq ifadə olunur, geyim xətləri ətraflı işlənir, bəzən çərkəzi çuxarı da müəyyən etmək mümkündür. Müvafiq tarixi dövrün üslublarının – barokko, modern və b. təsiri hiss olunur. Dekorativ

parçaların, tikmələrin, divar naxışlarının, miniatür və monumental rəngkarlığın təsiri aşkar hiss olunur. Ənənəvi formaların yeni sənaye yenilikləri ilə üzləşdiyi zaman şəhər sənətinin aşağı səviyyəli, sadə hissəsi üçün səciyyəvi olan özünəməxsus estetik sistem formalaşır.

Dördüncü istiqamətə sifarişlə toxunan saray xalçaları aid edilir. Bu istiqamətin əsası e.ə. Manna və Midiyada qoyulur. Bunu Altaydan tapılan Midiyanın xovlu və xovsuz xalçaları sübuta yetirir. Çiçəklənmə dövrü isə antik dövrdən başlayaraq Səfəvi dövrü də olmaqla böyük bir vaxt kəsiyini əhatə edir. Əhəmənilər və Sasanilər dövründə saray emalatxanalarında xalça sənətinin inkişafında o ölkələrin yerli Midiya sənətkarları mühüm rol oynamışlar.

Təsadüfi deyildir ki, rus sənətsünaşlarından biri olan V.Q. Lukonin Sasani dövrünün incəsənətindən danışarkən o dövrün incəsənətinin formalaşmasında yerli Manna-Midiya tayfalarının rolunu xüsusilə vurğulayır. (3. Sasani dövrünə aid "Xosrovun baharı" adlı saray xalisinin mövzu və texnoloji baxımdan davamı məhz XVI–XVII əsrlərdə yenidən Təbrizdə öz istehsalını davam etmişdir. Yəni qızıl-gümüş simlərlə toxunan saray xalılarının istehsalı məhz bu dövrə təsadüf edir. O zaman Şamaxıda, Təbrizdə, Ərdəbildə, Qarabağda xüsusi emalatxanalar – karxanalar fəaliyyət göstərir. Burada saraylar üçün nəzərdə tutulan unikal xalçalar toxunurdu. Sənətin və ticarətin inkişaf etməsi nəticəsində feodal-

Xalça "Naxçıvan", saray xalçası. Qarabağ məktəbi, Azərbaycan. XVII əsrin sonu – XVIII əsrin əvvəli. Yun. Xovlu, əl işi. 510 x 229 sm. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi, inv. № 9503